

1. Mehriban xanım Əliyeva mədəniyyətimiz, mədəni irsimiz və incəsənət xadimləri haqqında

Musiqi, Musiqi...

Dünyanın ən dilbər guşələrindən biri olan Azərbaycan əsrlər boyu böyük mədəniyyətin beşiyi, musiqiçilərin vətəni olmuşdur. «Musiqi azərbaycanlıların qanına ana südü ilə hopur» kəlamı tarixi həqiqəti əks etdirən müdrik sözlərdir. Azərbaycanın simvolu kimi dünyanın hər yerində bəlli olan minilliklərin yaddaş kitabəsi – Qobustan qayaüstü rəsmlərindən ən məşhuru – yallı gedən insanlardır. Bu rəqsi indi də toyda-düyündə, el şənliklərində, bayramlarda ifa edirlər. Atropatenanın zərdüştlük ayinlərini müşayiət edən musiqinin izləri indi də musiqi folklorunda yaşayır. Böyük Nizaminin əsərlərində adları çəkilən çeşid-çeşid orta əsr musiqi alətlərinin (saz, ud, bərbər, setar, çənq, qanun, müşkar, ərğanun, kamança, rübab, tənbur, ney, kəranay, şeypur, kus, davul, dəf, nağara, zəndan) mövcudluğu onu sübut edir ki, dahi şairin yaşadığı dövrdə Azərbaycanda nəinki solo, həmçinin ansambl ifacılığı da geniş yayılmışdı. Azərbaycanlı alimlər – Səfiəddin Urməvi (XIII) və Əbdülqadir Marağayi (XIV) orta əsr şərq klassik musiqi elminin ən nüfuzlu simaları kimi tanınır. Tarix boyu Azərbaycan müxtəlif siyasi-ictimai şəraitdə varlığı və müstəqilliyi, mənliliyi uğrunda mübarizə aparıb. Onun qəhrəmanlıq səhifələri musiqi salnaməmizdə – aşiq dastanlarında, qəhrəmani, cəngi havalarında təəcəssüm olunub. Azərbaycan muğamı dünya musiqi sənəti xəzinəsi incilərindən biri kimi təravətini əsrlərdən bəri qoruyub saxlamışdır. «Qafqazın konservatoriyası» adlandırılan Şuşa Azərbaycan musiqi sənəti tarixinə onlarla böyük muğam ustası – xanəndə-

lər, tarzənlər bağışlamışdır. «Şuşa və Azərbaycan musiqisi» sözləri isə Azərbaycanla maraqlanan, onu sevən, tədqiq edən hər kəs üçün ayrılmaz vəhdətdir. Səttar, Sadıqcan, Cabbar Qaryağdı oğlu, Məşədi Cəmil Əmirov, Xan Şuşinski, Seyid Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov, Məcid Behbudov və neçə-neçə muğam ustadının adı Azərbaycanın hüdudlarından çox-çox uzaqlarda məşhurdur. XX yüzillik Azərbaycan musiqisinin çoxəsrlik inkişafında yeni mərhələ açdı. Cəmi bir neçə onillik ərzində Azərbaycanda avropa zəmininə dayaqlanan yeni musiqi ənənələri, ifaçılıq məktəbi yarandı. 1908-ci ildə «Şərq musiqisinin patriarxı» sayılan Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operası ilə bəstəkarlıq erasının təməli qoyulur. Təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqində ilk opera olan «Leyli və Məcnun» musiqi aləminə muğam ilə operanın orijinal sintezini təqdim etdi. Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» operettası dünyanın bütün qitələrini fəth etdi. Şərqin ilk konservatoriyalarından biri də 1921-ci ildə Bakıda açıldı. Hal-hazırda Azərbaycan dünya miqyasında yüksək ifaçılıq ənənələri, gözəl musiqi kollektivləri, bəstəkarlıq məktəbi ilə tanınır. Azərbaycan bəstəkarları – Qara Qarayev, Əfrasiyab Bədəlbəyli, Fikrət Əmirov, Niyazi, Arif Məlikov, Tofiq Quliyev, Vasif Adıgözəlov, Azər Rzayev, Rauf Hacıyev, Firəngiz Əlizadə, Aqşin Əlizadə, Fərəc Qarayev, Rəhilə Həsənova və başqalarının əsərləri XX əsr dünya musiqi sənətinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Beynəlxalq müsabiqələr laureatları Fərhad Bədəlbəyli, Sərvər Qəniyev, Xuraman və Fidan Qasımovalar, Adilə Əliyeva, Vasif Həsənov və başqaları Azərbaycan ifaçılıq məktəbinin dünya miqyasında tanınmış nümayəndələridir. Xanəndə Alim Qasimovun, caz müğənnisi Əzizə Mustafazadənin beynəlxalq aləmdə böyük uğurları da xüsusi qeyd olunmalıdır. 1991-ci ildə Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra musiqi sahəsində də beynəlxalq əlaqələr genişlənmişdir. Bakıda xarici musiqiçilərin iştirakı ilə beynəlxalq musiqi festivalları təşkil edilir. Öz növbəsində bizim musiqi xadimlərimiz xarici

ölkələrdə keçirilən musiqi tədbirlərində iştirak edirlər. Dünya miqyaslı musiqiçilər – Mstislav Rostropoviç, Bella Davidoviç, Dmitri Şestakoviç böyük həvəslə Bakıya gəlir, konsertlərlə çıxış edir, açıq dərslər verirlər. Yeni mərhələdə Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafında Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondu yaxından iştirak edir. Fondun son tədbirlərindən biri – «İpək yolu – Birinci Simfonik və Kamera Musiqisi Festivalı» da böyük əks-səda oyatmışdır...

Azərbaycan Məbədləri

Tarixən Azərbaycan böyük bir sahədə Qafqaz dağlarından başlayıb müasir İrandakı Səfidrud çayı arasındakı ərazidə yerləşirdi. Azərbaycan ərazisindən karvan yolları, o cümlədən Şumer, Assuriya, Yunan, Roma, İran, Türk, Hind, Çin və s. kimi qədim sivilizasiyaları birləşdirən Böyük İpək Yolu keçirdi. Bu sivilizasiyaların hər biri öz mədəniyyətini və etiqadını güclə, yaxud «xoşluqla» Azərbaycanda yaymağa can atırdı. Azərbaycan bu gün özünə doğmalaşmış İslam dinini qəbul edənə qədər demək olar ki, dünyanın bütün dinlərindən keçmişdir. Qərbdən Bizans, cənub-qərbdən Suriya Azərbaycanda xristianlığı, cənubdan, cənub-şərqdən İran zərdüştlüyü, şimaldan Xəzərlər iudaizmi yaymağa cəhd göstərirdi, səlcuqlar, türk-monqollar isə özləri ilə buddizmi gətirmişdilər. Çox vaxt məbədləri əhalinin əsas hissəsinin dini qəbul etməsindən, yaxud da onun dövlət dini elan olunmasından çox-çox əvvəl inşa etməyə başlayırdılar. Belə ki, tək Qafqazda deyil, bütün xristian aləmində ən qədim abidələrdən sayılan Şəkinin Kiş kəndindəki xristian məbədi Qafqaz Albaniyasının xristianlığı qəbul etməsindən xeyli əvvəl tikilmişdi. «Avesta»da adı çəkilən Təxti-Süleymandakı odlar məbədi zərdüştlüyün ən qədim abidələrindən biri olmaqla bərabər, həm də ən çox sayılanı idi. Özlərinin məşhur məbədləri olmasına baxmayaraq, Sasani şahənşahlarının tacqoyma mərasimlə-

ri bu məbəddə keçirilirdi. Yampolski Azərbaycanı zərdüştlüyün papalıq vilayəti adlandırırdı. Belə vilayətlərdən biri, özündə Qobustan və Abşeronu birləşdirən və hazırda Suraxanıda fəaliyyətdə olan Atəşgah məbədi, qədim odlar məbədi və odlar mehrabının qalıqları tapılan Bakı rayonu idi. Zaqatala rayonunda eramızın əvvəllərində çox unikal qayaüstü məzdəkizm abidəsi günümüzədək gəlib çatmışdır. Qarabağda, Şəki-Zaqatala rayonunda, həmçinin Qazax rayonunda xristianlığın çoxlu məbədləri qalmışdır. İlk dəfə İlhanilər tərəfindən inşa edilmiş çoxlu Budda məbədləri sonradan islamı qəbul etmiş xələfləri tərəfindən dağıdılmışdı. Qədim yəhudi məbədi qalmamışdır. Dağ yəhudilərinin bu gün də Qubada fəaliyyətdə olan ilk sinaqoqu XIX əsrin sonlarında tikilmişdir. Ərəb müsəlman dünyasından xaricdə ən qədim məscidlər Azərbaycanda inşa edilib, bu günümüzədək qalmışdır. Yuxarıda deyilənlərlə əlaqədar çoxları Azərbaycanı Allah tərəfindən xeyir-dua verilmiş ölkə hesab edirdilər: O (Azərbaycan ölkəsi), bəxtiyar ölkələrdən biridir. Onda günəş idrakı parladı. Bu ölkə Allahdan xeyir-dua alıb. O, peyğəmbərlərin və müqəddəslərin mehrabıdır. Gənc, müstəqil Azərbaycan qarşısında bu günümüzədək gəlib çatmış zəngin irsi bərpa edib qorumaq kimi məsul və şərəfli vəzifə dayanır...

Qızıl irsimiz

2001-ci ildə Şah İsmayılın Azərbaycan Şahı kimi taxta çıxması və Səfəvi Dövlətini yaratmasının 500 illiyi tamam olur. Səfəvilər dövründə Azərbaycanda təsviri sənət qeyri-adi yüksəkliklərə çatmışdı ki, bu da öz növbəsində, ölkədə bu incəsənət növünün gələcək inkişafına böyük təsir göstərmişdi. O dövrün dahi Azərbaycan rəssamları, dünya şöhrəti qazanmış Sultan Məhəmməd, Ağa Mirək, Mir Müsəvvir, Mir Seyid Əli, Müzəffər Əli, Muhammədi və başqalarının xatirəsini yad etmək üçün jurnalımızın bu nömrəsini təsviri sənət mövzusu-

na həsr etmişik. Azərbaycan təsviri sənətinin tarixi kökləri çox qədimdir. Qədim rəssamlar insan və ov etdikləri heyvan təsvirlərini yüksək bədii ustalıqla təsvir etmişlər. Onlar artıq o dövrdə mərasim rəqslərinin hərəkətlərini və ov zamanı təqib səhnələrinin dinamikasını təsvir etməyi bacarmışlar. Qobustanda olan bir çox qayaüstü rəsmlər sübut edir ki, rəssamlar mərasimlərin məzmunundan asılı olaraq qadağan olunmuş ecazkar obrazların abstrakt təsvirlərini verməyi öyrənmişlər. Azərbaycanın ərazisində (Manna dövləti, e.ə. IX-VII əsrlər) öz gözəlliyi və işləmə texnikası ilə insanı heyran edən və üzərində allahlara qurbankəsmə səhnələri, ölkə başçıları, musiqiçilər və başqalarının təsvirləri olan nadir qablar tapılmışdır. Tanınmış rus sənətşünası Lukonin hesab edir ki, qonşu ölkələrin incəsənətinin mənbəyini Manna dövlətinin ərazisində axtarmaq lazımdır. O yazır: «Bu ərazinin incəsənəti həm skiflərin incəsənətinin, həm midiyalıların incəsənətinin, həm farsların incəsənətinin formalaşması üçün əsas olmuşdur. Zaviye abidələri ilə təmsil olunan bu dövr xüsusi ilə maraqlıdır. Çünki, bir tərəfdən, bu abidələrdə biz yaxın zamanlarda tapılmış sivilisasiyanın son inkişaf mərhələsini müşahidə edirik, o biri tərəfdən isə, onlar skif incəsənətinin başlanğıc mərhələsi və fars incəsənətinin ilk abidələri ilə bilavasitə bağlıdırlar. Orta əsrlərdə kitab incəsənətinin inkişafı ilə əlaqədar Azərbaycan müsəlman şərqində kitab miniaturünün inkişafında əsas mərkəzlərdən biri olur. Yaxın və Orta Şərqdə ilk, ən erkən miniatürlər Azərbaycan şəhərlərindən Xoy, Marağa və Təbrizdə Azərbaycan Atabəyləri (Eldəgizlər) dövründə, XIV əsrin sonu və XV əsrin əvvəllərində yaradılmışdır. Bir qədər sonra, Azərbaycan dövlətləri Qaraqoyunlu, Ağqoyunlu və Səfəvilərin bədii emalatxanalarında dünya bədii mədəniyyəti xəzinəsini zənginləşdirmiş özünəməxsus və orijinal kitab miniatur məktəbləri yaranır. Alman alimi F.Şults XIV-XV əsr Azərbaycan (Təbriz) miniatur məktəbini Şərfin bir çox bədii məktəblərinin Alma-materi adlandırmışdır. İlk mərhə-

lədə Azərbaycan miniatürü Mesopotamiya və türk-uyqur incəsənətinin təsiri altında inkişaf edirdi. Lakin, artıq XVII əsrin əvvəllərində və daha sonra, Avropa rəssamlığının təsiri təkcə miniatür yaradıcılığında deyil, təsviri incəsənətin başqa növlərində də aydın gözə çarpır. XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın şimal hissəsinin Rusiyaya birləşdirilməsindən sonra bu proses öz ifadəsini saray və binaların divar naxışlarında və tezəcə yaranan dəzgah rəssamlığında tapır. Təbriz, İrəvan, Şuşa, Şəki, Xoy şəhərlərindəki saray və fərdi yaşayış evləri yeni üslubda naxışlanır. İranda və Azərbaycanda (İrəvani, Qarabaği, Allahverdi Əfşar, Mir Əli, Məhəmməd Həsən Əfşar və bir çox başqaları) Azərbaycan zadəganlarının gözəl portretləri yaradılır. Avropa-rus məktəbi rəssamlarının ilk nümayəndələri (İbrahim Səfi, Bəhruz Kəngərli, Əzim Əzimzadə və başqaları) yaradıcılıq yoluna qədəm qoyurlar. 1920-ci ildən başlayaraq ölkədə Azərbaycan üçün yeni peşəkar bədii təhsil sistemi formalaşmağa başlayır. Yeni Azərbaycan rəssamlıq məktəbi yaranır. Sosialist realizmindən avanqarda kimi çətin inkişaf yolu keçmiş və özündə Şərqi və Qərbi ənənələrini birləşdirmiş bu məktəb yeni minilliyin əvvəlində kamillik səviyyəsinə çataraq özündə parlaq bədii fenomeni təəcəssüm etdirir. Səttar Bəhlulzadə, Tahir Salahov, Toğrul Nərimanbəyov, Rasim Babayev, Mikayıl Abdullayev, Nadir Əbdürrəhmanov, Cavad Mircavadov, Əşrəf Murad oğlu, Tofiq Cavadov, Qorxmaz Əfəndiyev, Müslüm Abbasov, Kamal Əhməd, Altay Sadıqzadə, Qəyyur Yunus və bir çox başqalarının adları Azərbaycanın hüdudlarından çox-çox uzaqlarda məşhurdur.

Mənəvi irsimiz

Azərbaycan xalqının klassik mədəni irsi, cəmiyyətin mənəvi və sosial həyatına daxil olmuş dini-fəlsəfi təlim – sufizm ilə qırılmaz tellərlə bağlı olmuşdur. Azərbaycanda islamaqədərki dövrün zəngin mədəni ənənə-

lərinin saxlanması və yenidən dərkində sufizm müstəsna rol oynamışdır. Sufizmlə bağlı yaranmış fəlsəfi, etik və estetik normalar müəyyən bir həyat tərzini şərtləndirərək Azərbaycan xalqının mədəniyyət və incəsənətinə elə dərindən nüfuz etmişdir ki, onları öyrənmədən o dövrün fəlsəfəsini, poeziyasını, musiqisini və incəsənətini daha dərindən dərk etmək çətindir. Sufilər belə hesab edirdilər ki, insanın ən yüksək həyat amalı şəxsiyyətin mənəviləşməsi və kamilləşməsidir. Ancaq kamil bir şəxsiyyət Allaha olan mistik məhəbbət vasitəsilə müəyyən bir əhval-ruhiyyədə ona yaxınlaşmaq və onunla qovuşmaq iqtidarındadır. Bu vəziyyətə çatmaqda musiqi, poeziya və rəqs sufilərə yardımçı idi. Belə ki, sufi ordenlərində təşəkkül tapmış mərasimlər həyata keçirilir, Sufi xanəqahlarında yaşayan sufi-dərvişlər hər bahar səyahətə çıxır və bu təlimi təbliğ edirdilər. Səyyah sufi-dərvişlər xalq arasında o qədər populyar idilər ki, xalq nağıl və dastanlarının qəhrəmanlarına çevrilir, onların təsviri miniatürlərdə, xalçalarda və s. həkk olunurdu. Azərbaycan torpağında Şərqi məşhur sufi alimləri – ulu şeyxlər Səfiəddin İshak Ərdəbili, Əbuhəfs Ömər əs-Sührəvərdi və Sədrəddin əl-Xalvati yaşayıb yaratmışlar. Dünyada tanınmış Səfəviyyə, Sührəvərdiyyə, Xəlvətiyyə ordenlərini məhz onlar yaratmışdı. Azərbaycan, sufi aləmində böyük nüfuza malik Baba Kuhi Bakuvî, Əyn əl-Kuzat, Şeyx Zahid Lənkəranî, Mahmud Şəbustəri, Abu Nəcib əs-Sührəvərdi, Şihabəddin Əbulfatih Sührəvərdi, Fəzlullah Təbrizi, Şibli və başqalarının vətənidir. Nizami, Məhsəti Gəncəvi, Həqiqi, Nəsimi, Xətai, Füzuli, Mirzə Şəfi Vəzəh kimi dahi Azərbaycan şairlərinin yaradıcılığı da sufizm ideyaları ilə hopdurulmuşdur. Sufizmin təsirindən XIX-XX əsrlərin əvvəllərində yaşayıb-yaratmış Azərbaycan şair və yazıçıları da yan keçməmişlər. XX əsrin əvvəllərində yaranmış romantizm ədəbi məktəbinin banisi Hüseyn Cavid, Məhəmməd Hadi və başqalarının əsərlərindəki güclü və təsirli romantik obrazlar sufi idealları özlərində daşıyan qəhrəmanlardır. Musiqi sənətinin və musiqi

ənənələrinin inkişafı və hifz olunmasında da sufilər böyük rol oynamışlar. Sufi məclislərində musiqi daim səslənir, mərasim rəqsləri ifa olunurdu. Bu məclislərdə qadınlar da iştirak edir, şeirlər söyləyir, oxuyur və rəqs edirdilər.

Jurnalın bu nömrəsi sufizmin Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinə təsirindən bəhs edən materialları təqdim edir. İnanırıq ki, topladığımız və təqdim etdiyimiz materiallar oxucu auditoriyası tərəfindən böyük maraqla qarşılanacaq.

Rəşid adlı bir möcüzə

...Rəşid Behbudov yaradıcılığından bəhs edərkən “ilk dəfə” ifadəsi tez-tez səslənib. Məhz Rəşid ilk dəfə olaraq ekranda bənzərsiz Əsgər və operada Balaş obrazlarını yaradıb. Məhz Rəşid bir çox mahnının ilk və təkrarolunmaz ifaçısı olub. Məhz Rəşid ilk dəfə Mahnı Teatrı adlı ecazkar bir dünya yaradıb. Məhz Rəşid ilk dəfə olaraq Azərbaycan nəğməsi ilə, demək olar ki, bütün dünyanı dolanıb, Yer kürəsinin hər bir nöqtəsində doğma Azərbaycanı tərənnüm edib. Bütöv bir dünya idi Rəşidin özü də, sözü də. Hər birimiz özümüzü Rəşid adlı bir dünyanın ayrılmaz parçası hiss edərək çox gözəl başa düşürük ki, Rəşid nəğməsi, Rəşid səsi, Rəşid avazı hələ uzun illər bizim daxilimizdə yaşayacaqdır. Rəşid möcüzəsi dedikdə, biz Rəşidin özünün və sənətinin bu bənzərsizliyinə işarə edərək heç vaxt dəqiq təhlilə yatmayan bir çox problemləri sözün gücü ilə açıqlamaq istəyirik. Gözəl başa düşürük ki, əslində, Rəşid yaradıcılığı, Rəşid sənəti həyatımızın elə ayrılmaz hissəsi olub ki, bu deyilən söz bizim özümüzün haqqındadır. Qəribə musiqi duyumu var idi Rəşid Behbudovun. Onun nəğməsində, onun yaradıcılığında dövrün mühiti ilə ecazkar bir həmahənglik duyulurdu. Azərbaycan musiqi tarixində Rəşid bizim özümüzü də, bizim bədii zövqümüzü də dəyişdirməyə qadir olan bir sənətkar ki-

mi qalacaqdır. XX əsrdə Azərbaycan musiqisində baş verən dəyişikliklərin səbəblərini Rəşid möcüzəsində axtarıb tapmaq olar. Müasir dünyanın bütün ritmlərini, daxili melodiyalarını böyük həssaslıqla duyan Rəşid Behbudov özünə xas olan dərin zövqü, coşğun ehtiras və hərarətli yeni melodiyalar, yeni ab-hava, yeni musiqi mənzərəsi formalaşıdırırdı. Rəşid Behbudovun sənət aləmində gerçəkləşdirdiyi bir inqilab, sözsüz ki, Azərbaycan musiqi sənətinə xas olan milli muğam ənənələrinin üzərində qurulmuşdu. O, bizim keçmişimizi öz daxilində əridərək, sənət süzgəcindən keçirə-keçirə Azərbaycan mahnısına yeni bir həyat verdi. Böyük bir ustad kimi o, dünənimizi, bu günümüzü və sabahımızı öz yaradıcılığında bir vəhdət halında, bütöv bir şəkildə birləşdirməyə qadir oldu. Dərin ustalıq tələb edən bu heyranəmiz dəyişikliklər onun nə dərəcədə böyük ustad olduğunun kiçik bir sübutudur. O bu gün də hamımızın ustadıdır. Onun fəth etdiyi zirvələr bu gün də bizim üçün gözqamaşdırıcı üfüqlər açır. Rəşidin öz üslubu, öz sözü var idi sənətdə. Belə bir üslubun formalaşması ilk növbədə Rəşid şəxsiyyəti ilə bağlı idi. Hansı musiqişünası dindirsəniz, deyəcək ki, müğənnilərin ifa üslubunu məhz bəstəkarlar formalaşdırır. Rəşid səsi, Rəşid ifa tərzisi isə əksinə, bir çox bəstəkarların yaradıcılığına böyük təsir göstərərək yeni bir üslubun formalaşmasına təkan verdi. Səhnədə Rəşidi dinləməyə başlayan zaman insanda ancaq bir fikir yaranırdı ki, bu nəğmənin varsa-yoxsa bir müəllifi vardır – o da Rəşid Behbudov özüdür. Əbəs yerə deyil ki, Tofiq Quliyev Rəşidi ifa etdiyi bütün əsərlərinin həmmüəllifi adlandırırdı. Rəşidin ürəyindən gələn, bizim ruhumuzu oxşayan, bizi pərvazlandırır az qala uçmağa vadar edən, səsin sehrinə bürünüb gələn bu sözlər, bu cazibədar musiqi elə bil Rəşidin beynində, içində, qəlbində yaranıb bizə çatdırılır. Rəşid möcüzələrinin, Rəşid uğurlarının, Rəşid ölməzliyinin bir sirri də məhz budur. Ovsun dolu səsiylə Rəşid elə bir möcüzədir ki, sadəcə adını çəkməklə, gözlər önündə bütöv bir dünya canlanır. Həm də elə bir

dünya ki, hər təzə gələn nəsil onu yeni bir tərzdə qavrayır. Yaşamağı ondanı ki, dünyanı qurtaracaq ruhuyla gözəl idi Rəşid və bir da ona görə ki, bənzərsiz idi, bir daha təkrarı olmayacaqdı onun. Rəşid Behbudovun sənət dünyasında Şərqlə Qərb, Asiya ilə Avropa, gündoğanla günbatan bir-birinə qovuşur. Dünya şöhrətini qazandıqdan sonra da o, Rəşid olaraq qaldı. O, yenə də həmin “arşınmalçı” Əsgər, “talesiz” Balaş, könülaçan, qəlb oxşayan o şirin və məlahətli səsiylə doğma Qarabağı, doğma Azərbaycanı tərənnüm edən dahi müğənni, sadə insan, əsl vətəndaş olaraq qaldı. Elə Qarabağ dərdi də onun incə sənətkar qəlbini qırdı. Qarabağ dərdi ilə Rəşid köç etdi bu dünyadan. Şirin ana laylasından dilimizin ətri gəlir. Beşikdəyəkən uşaqlıq dünyamız anamızın ətrinə bürünən layla və nazlamalarla dolu bir dildə yaranır. Bizim hamımızı öz qoynuna alan böyük Azərbaycan dünyası da elə bil bütövlükdə Rəşid səsi, Rəşid avazı, Rəşid nəğməsi ilə bizi böyüdüb boya-başa çatdırıb. Bu dünya durduqca Rəşid möcüzəsi də yaşayacaqdır.

Üzüyümün qaşı firuzədənindir...

Müasir Azərbaycan mədəniyyətinin möcüzəli, ecazkar bir musiqi dünyası var. Bu dünyanın parlaq ulduzları – Fidan və Xuraman Qasımovalar artıq iyirmi beş ildir valehedici, bənzərsiz, ilahi səsləri ilə Azərbaycanı dünyada tanıdan əsl sənət elçiləridir. Milli vokal məktəbimizin mötəbər beynəlxalq müsabiqələrdə ən yüksək səviyyədə – qaliblər zirvəsində təmsil olunması ilk dəfə Fidan və Xuraman Qasımovaların adı ilə bağlıdır. Fidan xanımın İtaliyada (Viotti adına), Xuraman xanımın Yunanıstanda (Mariya Kallas adına), Rusiyada (Pyotr Çaykovski adına) sənət yarışmalarında parlaq qələbələri XX əsr Azərbaycan musiqi tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Tale onlardan sanki heç nəyi əsirgəməyib – gözəl səs, gözəl sima, nadir istedad... Hər iki

bacının ümumiləşdirilmiş obrazı məhz bu iki kəlməyə köklənir: Gözəllik və İstedad. Fidan Qasımovanın Nigarı, Marqaritası, Dezdemonası, Tatyanası, Mimişi..., Xuraman Qasımovanın Sevilisi, Toskası, Aidası... Müğənnilərin opera səhnəsində yaratdıqları obrazlar qalereyası texniki kamilliyi, obrazın daxili aləminin parlaq təcəssümü ilə diqqəti cəlb edir. Hələ onların dünya vokal ədəbiyyatını – Baxdan tutmuş müasir Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə qədər – əhatə edən zəngin repertuarını demirik. İyirmi beş ildə Fidan və Xuraman Qasımovaların həyatında uğur, parlaq qələbələr kədərli, qəmli anlarla qoşa addımlayıb. Lakin hər iki sənətkar taleyin zərbələrinə sinə gərərək bu gün də dünyanın hər bir guşəsində bol-bol alqış qazanır, Azərbaycan musiqisinin salnaməsini yaradır. Fidan və Xuraman Qasımovalar ən ali dövlət mükafatlarına layiq görüləblər. Lakin onların ən böyük mükafatı tamaşaçı ilə dolu, güllü-çiçəkli konsert zalları, teatr səhnələri, xarici ölkələrə çoxsaylı dəvətlər, Bakı Musiqi Akademiyasındakı tələbələri və həmkarlarının məhəbbətidir.